

УДК 371.315.6:51

Андрій Зельницький,
кандидат педагогічних наук, професор
Національний університет оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-3910-7329>
DOI: 10.33099/2617-1775/2024-02/83-101

БАЗОВА ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: МОДЕЛЮВАННЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Статтю присвячено розгляду проблеми моделювання в педагогіці, особливостям побудови та імплементації в освітній процес структурно-функціональної моделі загальновійськової підготовки громадян України – цілісного утворення функціонально пов'язаних закономірних складових, що розкривають внутрішню структуру процесу формування визначених компетентностей особистості. Досліджено актуальні проблеми вимірювання та оцінювання рівня сформованості компетентностей за окремими видами (модулями) підготовки з використанням розробленого інструментарію.

Ключові слова: моделювання; модель; технологізація освіти; результати навчання; компетентність; забезпечення якості освіти; структурно-функціональне моделювання.

Постановка проблеми. Конституційно закріплений курс розвитку нашої держави на європейську та євроатлантичну інтеграцію, необхідність переформатування й наближення Збройних Сил України до стандартів НАТО, професіоналізація Збройних Сил, створення військового резерву та інші фактори набули особливої гостроти в умовах повномасштабного військового вторгнення РФ на територію України. Ведення бойових дій із захисту територіальної цілісності та незалежності батьківщини підтвердило спроможність української армії гідно виконувати свій основний конституційний обов'язок й водночас актуалізувало низку проблем. Одна з них пов'язана з необхідністю осучаснення системи військової освіти на основі набутого бойового досвіду з використанням найсучасніших зразків озброєння та військової техніки, нових підходів до стратегії і тактики бойового застосування збройних сил, а отже – з необхідністю трансформації системи підготовки військових фахівців. Чільне місце у цьому процесі відводиться якості військової підготовки громадян України, що на даний час набуває нового сенсу, пов'язаного, у тому числі, із кардинальними змінами у вітчизняній законодавчій базі. При цьому пріоритетним напрямом вважається перехід від забезпечення якості військової підготовки на основі визначення необхідних ресурсів до забезпечення якості на основі результатів, де певна увага приділяється побудові відповідних моделей військової підготовки та технологій їх імплементації в освітній процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методам моделювання у контексті системного підходу та системного аналізу присвячено теоретико-методологічні дослідження відомих вітчизняних вчених І. Дичківської [1], В. Маслова [2], Т. Пічугіної [3], І. Семенець-Орлової [4] та ін. Певні аспекти моделювання в системі підготовки військових фахівців розглядалися у працях військових вчених – А. Вітченка, В. Осьодла [5, 6], О. Заболотного [7, 8, 9], Г. Капосльоза [10], І. Козубцова [11], В. Олійника [12], В. Мірненка [13],

В. Рахманова [14], В. Рижикова [15], А. Слюсаренка, В. Телелима [16], В. Ягупова, С. Костіва [17, 18] та ін.; закордонних вчених: D. Ross; K. Schoman [25].

При цьому слід зазначити, що в основу сучасних методів моделювання складних систем були закладені наукові праці професора Масачусетського технологічного інституту Дугласа Росса, який більш як сорок років тому уперше використав поняття «структурний аналіз», намагаючись створити відповідну алгоритмічну мову орієнтовану на модульне програмування. Подальший розвиток ідеї описання складних об'єктів як ієрархічних, багаторівневих, модульних систем за допомогою невеликого набору типових елементів призвів до появи SADT (Structured Analyses and Design Technique), що в перекладі означає технологію аналізу і проектування, а власне кажучи є методологією структурно-функціонального моделювання й аналізу складних систем.

Мета статті – обґрунтування підходів щодо розроблення моделі базової загальновійськової підготовки громадян України (далі – БЗВП) та її імплементації в освітній процес із застосуванням основних принципів структурно-функціонального моделювання.

Методи дослідження: системний підхід, системний аналіз, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення й систематизація, моделювання.

Виклад основного матеріалу. Комплексність вирішення багатоаспектної проблеми щодо моделювання передбачає застосування сучасних форм, методів, методик, педагогічних технологій, а також розроблення відповідних моделей.

Поняття «моделювання» розглядається у Великому тлумачному словнику сучасної української мови як «...процес дослідження об'єктів, систем, явищ, процесів шляхом побудови і вивчення їх моделей». У свою чергу «модель» – це зразок, що відтворює, імітує будову і дію якого-небудь об'єкта, процесу, явища та використовується для одержання нових знань про них» [20, с. 435]. Подібне відтворення здійснюється як у предметній (макет, пристрій, зразок), так і в знаковій формах (графік, схема, програма, теорія). Можливі два способи конструювання моделі. Якщо перший йде від емпірично виявлених властивостей і залежностей об'єкта до його моделі, то другий вже у вихідній точці передбачає відтворення об'єкта в моделі, і, оскільки модель відома, то вважається пізнаним і об'єкт. Формальна побудова моделі в емпіричному дослідженні виявляється основою для змістової інтерпретації об'єкта-оригіналу.

Широке застосування процесів моделювання в педагогічних дослідженнях і будови моделей пояснюється різноманітністю їх гносеологічних функцій, а головне – своєю спрямованістю не на окремі складові освітнього процесу, а на їхню взаємопов'язаність, цілісну єдність, емерджентність. Отже йдеться про моделювання на основі застосування принципів системного підходу, що передбачає орієнтацію на досягнення кінцевого результату з урахуванням доцільної економічності.

До основних понять, що є дотичними до визначеної у статті проблеми, варто віднести такі:

Система військової підготовки громадян України (СВП) – відкрита соціальна система, яка функціонує у змінюваному освітньому середовищі і є структурованою сукупністю взаємопов'язаних складових підготовки певних категорій громадян України (допризовники, призовники, контрактники, військовозобов'язані, резервісти) щодо формування в них визначених компетентностей з метою успішного виконання конституційного обов'язку із захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, а також забезпечення реалізації права громадян щодо можливостей вибору професії шляхом здобуття додаткових компетентностей, необхідних для належного виконання військового обов'язку та для майбутньої професійної діяльності.

Структурно-функціональна модель військової підготовки громадян України (СФМ) – цілісне утворення функціонально пов'язаних закономірних складових у системі військової підготовки громадян України, які розкривають внутрішню структуру процесу формування у громадян України визначених компетентностей, як головної мету підготовки.

Представлені поняття розроблено нами на основі аналізу відповідних положень Законів України і складають теоретичне підґрунтя для побудови моделі базової системи військової підготовки громадян України.

До основних нормативно-правових актів, що на сьогодні визначають загальні вимоги до військової підготовки громадян України, слід віднести Закони України: «Про освіту»; «Про вищу освіту»; «Про військовий обов'язок і військову службу»; «Про основи національного спротиву»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку»; «Про місцеве самоврядування в Україні»; «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»; «Про Збройні Сили України»; «Про оборону України», а також Укази президента України: «Про Стратегію національного патріотичного виховання»; «Про національну безпеку України»; «Про Стратегію воєнної безпеки України»; Постанову КМ України «Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту та поліцейських».

Так, відповідно до п. 9 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» Документ 2232-ХІІ, (Редакція від 12.10.2023, підстава – 3384-ІХ) щодо військового обов'язку громадяни України поділяються на такі категорії [21]:

допризовники – особи, які підлягають приписці до призовних дільниць;

призовники – особи, приписані до призовних дільниць;

військовослужбовці – особи, які проходять військову службу;

військовозобов'язані – особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави;

резервісти – особи, які проходять службу у військовому резерві Збройних Сил України, інших військових формувань і призначені для їх комплектування у мирний час та в особливий період.

Відповідно до ст. 6 розділу 1 Закону України «Про основи національного спротиву» від 16 липня 2021 року № 1702-IX основою підготовки громадян України до національного спротиву є їх загальновійськова підготовка, яка організовується за територіально-зональним принципом, ґрунтується на засадах високої мотиваційної привабливості та узгоджується з процесом трансформації системи комплектування відповідно до принципів та найкращих практик держав-членів НАТО і полягає в опануванні базовими загальновійськовими знаннями, практичними вміннями і навичками та поділяється на початкову і базову підготовку [22].

Водночас, варто зазначити, що «... в умовах ведення воєнних дій нормативно-правове забезпечення військової підготовки громадян України потребує постійного оновлення, системного вдосконалення та оперативного реагування на вплив змінюваних у часі та просторі чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ, які можуть або сприяти подальшому розвитку СВП, або гальмувати цей розвиток. При цьому необхідно, щоб позитивна динаміка системи військової підготовки відповідала найкращим світовим стандартам, а також була адекватною вітчизняним соціокультурним особливостям, відтворювала передовий вітчизняний та зарубіжний досвід застосування структурних складових сил безпеки та оборони й розвивалася шляхом пошуку нових парадигм. Одним із сучасних підходів до вирішення зазначеної проблеми є використання методу моделювання як процесу, що складається із науково-обґрунтованого вибору закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, які розкривають будову, властивості і дії оригінала на основі створення відповідної моделі» [9, с. 45].

Важливим об'єктом в системі моделювання загальновійськової підготовки громадян України є структурно-функціональна модель базової загальновійськової підготовки (далі – БЗВП), що являє собою певний вишкіл, під час якого майбутніх військовозобов'язаних навчатимуть виконувати бойові завдання, поводитися зі зброєю та вибуховими пристроями, діяти на полі бою, надавати домедичну та первинну психологічну допомогу, тощо.

Здійснення базової загальновійськової підготовки громадян України регламентується чинним законодавством і проводиться з метою здобуття ними військово-облікової спеціальності, навичок і умінь, необхідних для виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності, зокрема – Законом України від 11.04.2024 р. № 3633-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» [23] та ін.

Подальше нормативне врегулювання процесу БЗВП знайшло своє віддзеркалення у постанові Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734 «Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських» [24], де визначено порядок проведення БЗВП з такими категоріями громадян України: курсанти вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та студенти вищів усіх форм власності; курсанти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання тощо. При цьому зазначено,

що від проходження БЗВП звільняються громадяни, які: визнані за станом здоров'я непридатними до військової служби; до набуття громадянства України пройшли військову службу в інших державах; проходили військову службу; мають сертифікат про проходження базової підготовки та здобуття військово-облікової спеціальності. Введення в дію цієї постанови є свідченням координації діяльності відповідних державних структур, за сприяння і допомогою місцевих держадміністрацій (військових адміністрацій), органів місцевого самоврядування, громадських організацій та ін.

Базова загальновійськова підготовка відповідно до зазначеної постанови КМ України включається до освітніх програм і навчальних планів закладів освіти усіх форм власності та закладів освіти із специфічними умовами навчання як окрема навчальна дисципліна і складається з теоретичної підготовки в обсязі трьох кредитів ЄКТС, яка проводиться в цих закладах освіти, та практичної підготовки в обсязі семи кредитів ЄКТС, яка проводиться у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, навчальних частинах (центрах) Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення, Держспецтрансслужби (далі – навчальні військові частини) та закладах освіти із специфічними умовами навчання. Термін проведення БЗВП під час воєнного стану – три місяці.

Організація та забезпечення теоретичної складової базової підготовки покладається на МОН, інші державні органи та органи місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать освітні заклади, що здійснюють підготовку громадян України.

Розглянуті теоретичні аспекти та представлені вище нормативні вимоги до проведення БЗВП склали основу для розроблення оригінальної структурно-функціональної моделі базової загальновійськової підготовки громадян України (рис. 1).

Основними структурними складовими БЗВП є: органи, що відповідають за організацію та реалізацію БЗВП; заклади (структури) освіти, що безпосередньо відповідають за проведення БЗВП; категорії громадян України, які залучаються до підготовки; види підготовки (складові програмного планування БЗВП); складові процесу технологізації БЗВП; рівень сформованості окремих компетентностей за результатами проходження БЗВП; інтегральна компетентність.

У межах представленої моделі однією з основних її компонент, реалізація якої безпосередньо покладатиметься на заклади (структури) освіти, є види підготовки, де кожен з них має бути диференційованим до рівня конкретних навичок та вмінь, що повинні формуватися в громадян, залучених до БЗВП. Такими видами підготовки є: національно-патріотична, статуту ЗСУ, тактична, вогнева, фізична, розвідувальна, інженерна, підготовка зі зв'язку, підготовка з РХБЗ, домедична, орієнтування на місцевості, виживання, психологічна (рис. 2).

Формування визначених компетентностей за видами підготовки здійснюється із застосуванням відповідних педагогічних технологій. Технологізація загальновійськової підготовки громадян України містить

взаємопов'язані складові, що утворюють цілісну систему, зокрема: цільова; мотиваційна; проєктувально-планувальна; змістово-компетентнісна; комунікативно-перетворювальна; моніторингова; коригувально-управлінська. Кожну із зазначених складових більш докладно розглянуто в авторській монографії [7, с. 181 – 187]. Водночас варто детальніше зупинитися на таких з них, зокрема:

Комунікативно-перетворювальна. Сутність комунікативно-перетворювальної складової полягає у розробленні (вборі) та застосуванні викладачем певних засобів і методів, адекватних цілям підготовки та рівню підготовленості громадян України. На даний час в межах комунікативно-перетворювальної складової особливої уваги заслуговує застосування в педагогічній практиці підготовки фахівців інтерактивних педагогічних технологій, заснованих на принципах активної взаємодії та постійного діалогу в системі «людина – людина» і «людина – ПЕОМ».

Моніторингова. Моніторинг якості військової підготовки громадян – це складова системи управління якістю підготовки, що формується на основі систематичного збору, обробки, аналізу, оцінювання, зберігання та оприлюднення інформації про стан військової підготовки та її забезпечення. Основним об'єктом діагностики є результати підготовки. Визначення результатів підготовки передбачає застосування різних форм

У межах представленої моделі однією з основних її компонент, реалізація якої безпосередньо покладатиметься на заклади (структури) освіти, є види підготовки, де кожен з них має бути диференційованим до рівня конкретних навичок та вмінь, що повинні формуватися в громадян, залучених до БЗВП. Такими видами підготовки є: національно-патріотична, статуту ЗСУ, тактична, вогнева, фізична, розвідувальна, інженерна, підготовка зі зв'язку, підготовка з РХБЗ, домедична, орієнтування на місцевості, виживання, психологічна (рис. 2).

Формування визначених компетентностей за видами підготовки здійснюється із застосуванням відповідних педагогічних технологій. Технологізація загальновійськової підготовки громадян України містить взаємопов'язані складові, що утворюють цілісну систему, зокрема: цільова; мотиваційна; проєктувально-планувальна; змістово-компетентнісна; комунікативно-перетворювальна; моніторингова; коригувально-управлінська. Кожну із зазначених складових більш докладно розглянуто в авторській монографії [7, с. 181– 187]. Водночас варто детальніше зупинитися на таких з них, зокрема:

Комунікативно-перетворювальна. Сутність комунікативно-перетворювальної складової полягає у розробленні (вборі) та застосуванні викладачем певних засобів і методів, адекватних цілям підготовки та рівню підготовленості громадян України. На даний час в межах комунікативно-перетворювальної складової особливої уваги заслуговує застосування в педагогічній практиці підготовки фахівців інтерактивних педагогічних технологій, заснованих на принципах активної взаємодії та постійного діалогу в системі «людина – людина» і «людина – ПЕОМ».

Моніторингова. Моніторинг якості військової підготовки громадян – це складова системи управління якістю підготовки, що формується на основі систематичного збору, обробки, аналізу, оцінювання, зберігання та оприлюднення інформації про стан військової підготовки та її забезпечення. Основним об'єктом діагностики є результати підготовки.

Визначення результатів підготовки передбачає застосування різних форм контролю (поточний, самоконтроль, підсумковий). Подібний підхід дає можливість співвіднести результати освіти із заздалегідь визначеною нормою (стандартом), спрогнозувати подальший розвиток процесу підготовки та своєчасно вплинути на його якість.

Коригувально-управлінська. Коригування є одним із елементів управлінської діяльності, що здійснюється на основі реалізації моніторингової складової представленої моделі з метою досягнення та підтримання процесу військової підготовки громадян України в оптимальному стані задля забезпечення необхідного рівня якості підготовки особистості та здійснюється у формі видання відповідних інструкцій, наказів, розпоряджень, рекомендацій, а також застосування моральних та матеріальних стимулів. Впровадження зазначених дій пов'язане з різноманітними методами управління, які є інструментом впливу суб'єкта на об'єкт управління і водночас засобом їхньої взаємодії.

Основним результатом впровадження у процес військової підготовки громадян України коригувально-управлінської складової моделі є гарантування якості освіти (рівень сформованості інтегральної компетентності) як пріоритетної проблеми Болонського процесу.

Щодо рівня сформованості інтегральної компетентності особистості, то відповідно до рекомендацій європейської кредитно-трансферної накопичувальної системи (ЄКТС) мінімальне його значення може становити 75%, що є достатньою підставою для завершення підготовки. У відносних показниках це становить 0,75 від еталонного показника 1, що відповідає оцінці «5» за п'ятибальною оцінною шкалою.

Інтегральна компетентність органічно поєднує прояв усіх інших окремих компетентностей. При цьому мінімальний рівень сформованості кожної з них має бути рівним або вищим за 70%, що відповідає 0,7 у відносних одиницях [9, с. 56]. Зазначені компетентності є за ієрархією відповідними складовими базової загальновійськової підготовки громадян України, які представлено у межах даної статті тринадцятьма її видами (модулями) (рис.1).

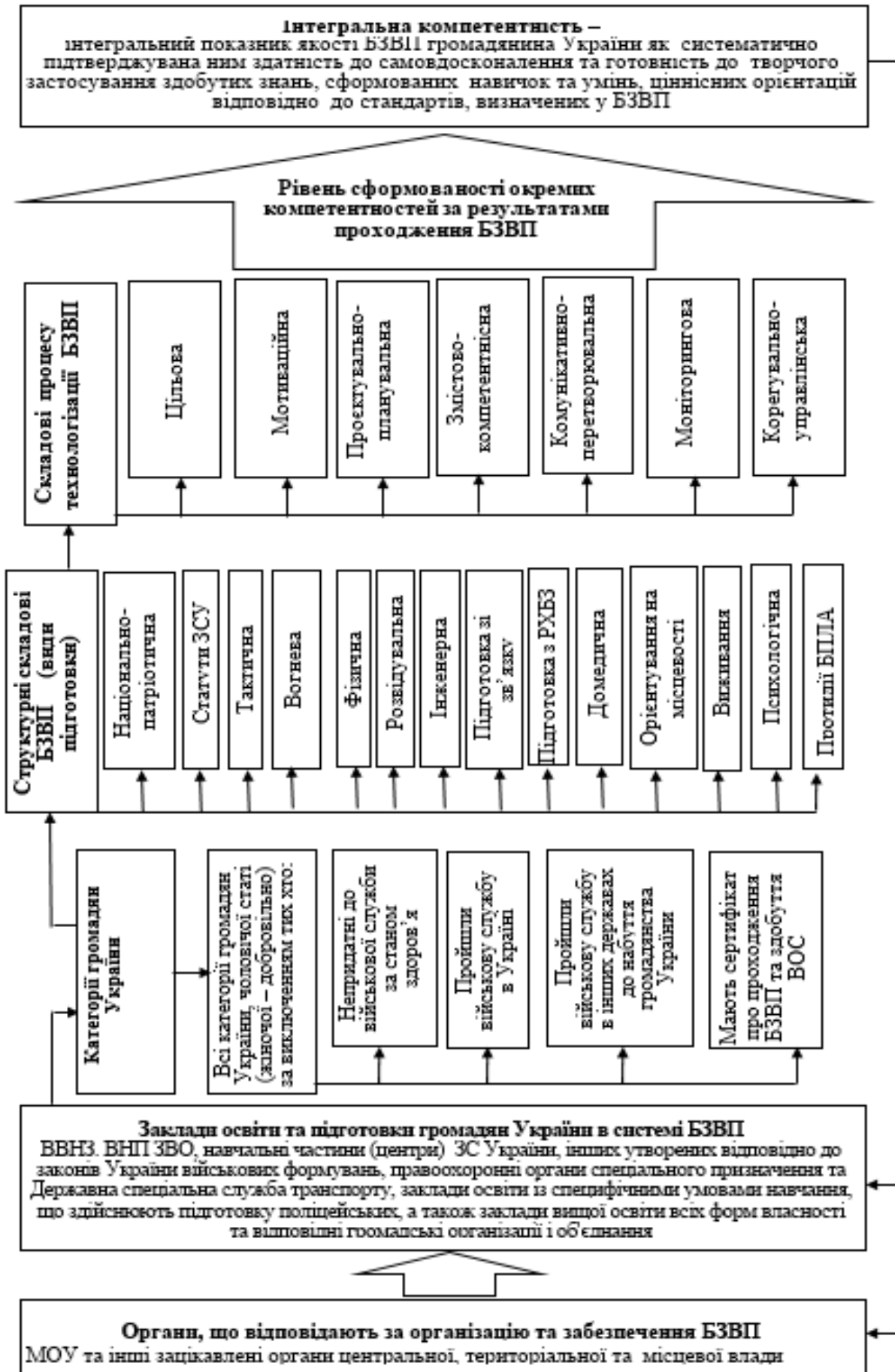

Рис. 1. Структурно-функціональна модель базової загальновійськової підготовки громадян України

Розглянемо зміст деяких з них (фрагмент) у вигляді показників навичок та вмій, що мають бути сформованими в громадян України та оціненими у ході і за результатами їх загальновійськової підготовки (рис.2, таблиці 1; 2).

За розглянутим алгоритмом здійснюється імплементація в освітній процес інших, розглянутих у статті, видів військової підготовки у системі БЗВП, де під привнесеним в педагогічну науку загальним поняттям «імплементація» розуміється виконання державою міжнародних правових норм [20, с. 396]. Відповідно, імплементація у військовій освіті може розглядатися як внесення змін у поточний стан освітнього процесу шляхом впровадження нових методів, технологій, програм або стратегій навчання з метою поліпшення підготовки військових кадрів в умовах єдиного світового соціально-професійного простору, у тому числі – стандартів НАТО.

Процеси імплементації, як основи інноваційного розвитку освітнього середовища в сучасній педагогіці охоплюють щонайменше три базових напрями:

1. Нормативно-правовий – як фактичне здійснення міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні шляхом трансформації міжнародно-правових норм у національні закони та підзаконні акти. Цей напрям необхідний, виходячи з вимог Болонської угоди, для нострифікації документів про освіту, глобалізації, формування єдиного соціально-професійного простору тощо.

2. Інноваційно-інформаційний – у сфері ІТ та програмування. Імплементація в даному контексті – це впровадження технології, алгоритму або функції в освітню діяльність, програмна або апаратна реалізація будь-якого протоколу, алгоритму, в реальній освітній процес. По суті, імплементувати – це реалізовувати в освітньому просторі програмне забезпечення, що має певний функціонал, створювати роботизоване середовища навчання, упроваджувати в освіту елементи штучного інтелекту та ін.

3. Організаційно-управлінській напрям як усередині освітніх організацій, так і на всіх рівнях управлінських взаємодій (муніципальний, регіональний, державний, міжнародний тощо).

Таким чином, імплементація в освіті – це, як правило, зміна поточного освітнього процесу шляхом вбудовування в нього інноваційних технологій, алгоритмів, засобів, форм, методів, програмних продуктів, інструментів, платформ тощо.

Отже, основне місце в реалізації імплементаційних процесів в освіті посідає технологія імплементації. Ідея особливої технології імплементації є відносно новою для теорії та практики сучасної вітчизняної освіти, тож постає питання щодо цілей, завдань і складових технології імплементації. Проте вже на теперішній час досліджено такі компоненти технології:

мета імплементації полягає у необхідності підготовки імплементованих технологій, алгоритмів, засобів, форм, методів, програмних продуктів, інструментів, платформ тощо до органічного.

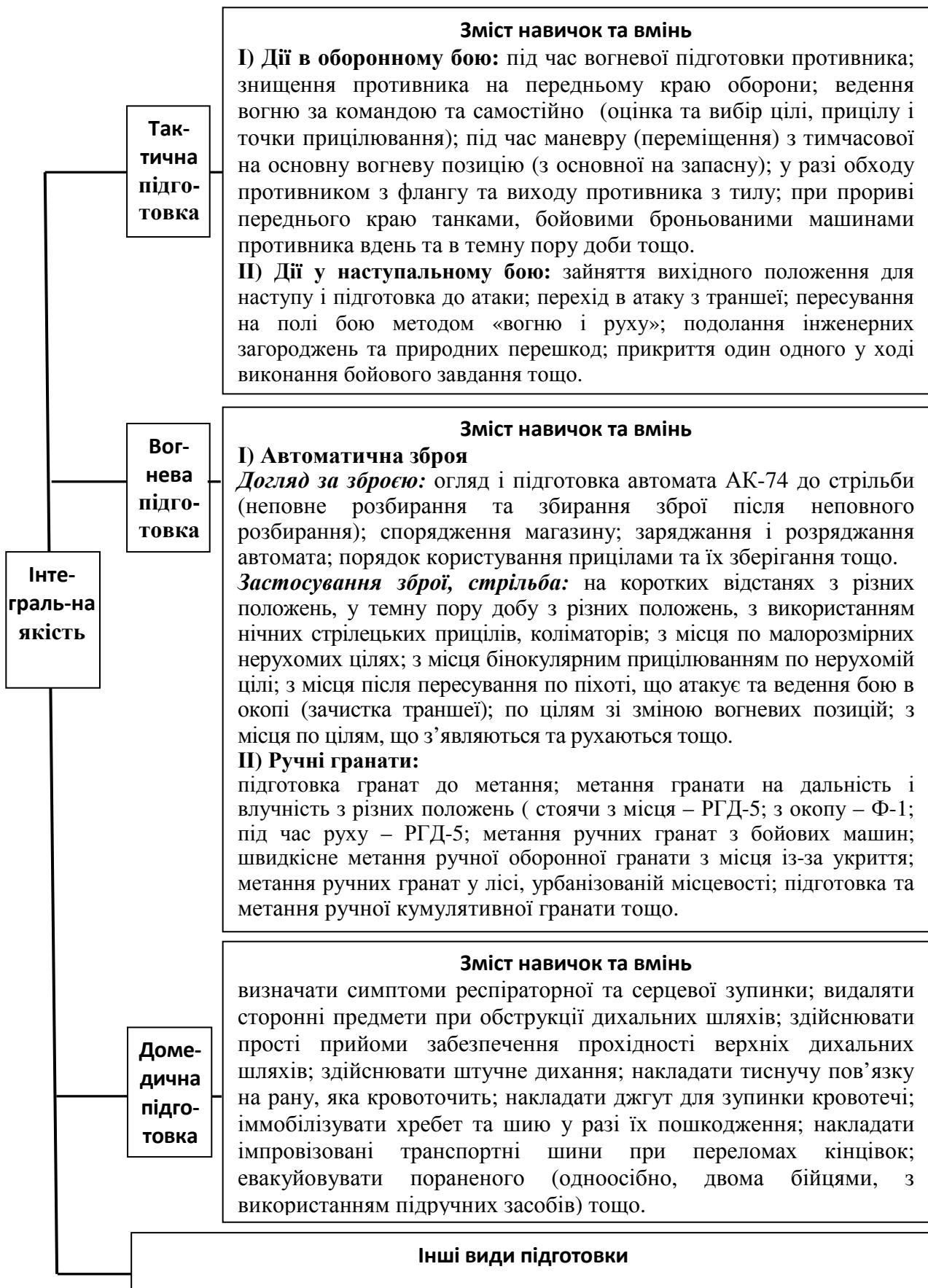

Рис. 2. Фрагмент компетентнісної моделі БЗВП за окремими складовими

Таблиця 1

Оцінювання рівня сформованості тактичної компетентності

№№ розділів, пунктів	Показники рівня сформованості компетентностей з тактичної підготовки громадян України в системі БЗВП	Результати оцінювання* (% – для розділів, бали – для пунктів)
Розділ I	Здатність діяти в оборонному бою в таких ситуаціях, %:	60 70 80 90 100 ----- ----- ----- -----
1.1	під час вогневої підготовки противника; ведення вогню за командою та самостійно (оцінка та вибір цілі, прицілу і точки прицілювання), «бали»– пп. 1.1- 1.6; 2.1- 2.5;	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.2	у ході знищення противника на передньому краю оборони;	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.3	під час ведення вогню за командою та самостійно (оцінка та вибір цілі, прицілу і точки прицілювання);	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.4	під час маневру (переміщення) з тимчасової на основну вогневу позицію (з основної на запасну);	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.5	у разі обходу противником з флангу та виходу противника з тилу;	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.6	при прориві переднього краю танками, бойовими броньованими машинами противника вдень та в темну пору доби;	2 3 4 5 ----- ----- -----
Розділ II	Здатність діяти у наступальному бою, %:	60 70 80 90 100 ----- ----- ----- -----
2.1	займати вихідне положення для наступу і готуватися до атаки;	2 3 4 5 ----- ----- -----
2.2	переходити в атаку з траншеї;	2 3 4 5 ----- ----- -----
2.3	пересуватися на полі бою методом «вогню і руху»;	2 3 4 5 ----- ----- -----
2.4	долати інженерні загородження та природні перешкоди;	2 3 4 5 ----- ----- -----
2.5	прикривати один одного у ході виконання бойового завдання.	2 3 4 5 ----- ----- -----

*Кожен із зазначених розділів містить відповідні стандартизовані показники, прояв яких пропонується оцінювати у чотирьох бальній шкалі (2, 3, 4, 5) згідно із вимогами до виконання певних нормативів, де: бал «2» – незадовільно; «3» – задовільно; «4» – добре; «5» – відмінно. Бали переводяться у 100% шкалу шляхом порівняння їх з еталоном – балом «5» окрім незадовільної оцінки – «2», що прирівнюється до 0 %. Наприклад, бал «3» складає 60% від еталону «5», тобто: $3:5 \times 100\% = 60\%$. Решта – відповідно. Отримані результати у відсотках по кожному з елементів є основою для визначення оцінки за розділ та загального результату щодо рівня сформованості відповідної компетентності.

Оцінка рівня сформованості інтегральної компетентності за видом підготовки:

«спроможний» – якщо всі стандарти, які визначалися до підготовки об'єкта перевірки, оцінено позитивно, при цьому з них не менше 50% оцінено не нижче ніж «добре»; «частково спроможний» – якщо всі стандарти, які визначалися до підготовки об'єкта перевірки, оцінено позитивно, при цьому з них більше 50% оцінено на «задовільно»; «неспроможний» – якщо не виконано вимоги на «частково спроможний»

Таблиця 2

Таблиця з оцінювання рівня сформованості домедичної компетентності

№№ розділів та пунктів	Показники рівня сформованості компетентностей щодо підготовки громадян України з тактичної медицини в системі військової підготовки	Результати оцінювання* (% – для розділів, бали – для пунктів)
Розділ I	Визначати життєві показники з використанням засобів індивідуального медичного оснащення військовослужбовця, здатність (%):	60 70 80 90 100 ----- ----- ----- -----
1.1	визначати симптоми респіраторної та серцевої зупинки, «бали»– пп 1.1- 1.8; 2.1- 2.3	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.2	видаляти сторонні предмети при обструкції дихальних шляхів	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.3	здійснювати прості прийоми забезпечення прохідності верхніх дихальних шляхів	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.4	здійснювати штучне дихання	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.5	накладати тиснучу пов'язку на рану, яка кровоточить	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.6	накладати джгут для зупинки кровотечі	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.7	імобілізувати хребет та шию у разі їх пошкодження	2 3 4 5 ----- ----- -----
1.8	накладати імпровізовані транспортні шини при переломах кінцівок	2 3 4 5 ----- ----- -----
Розділ II	Застосовувати способи евакуації пораненого, здатність:	60 70 80 90 100 ----- ----- ----- -----
2.1	переміщувати пораненого на полі бою одноосібно	2 3 4 5 ----- ----- -----
2.2	переміщувати пораненого на полі бою двома бійцями	2 3 4 5 ----- ----- -----
2.3	переміщувати пораненого на полі бою з використанням підручних засобів)	2 3 4 5 ----- ----- -----

*Кожен із зазначених розділів містить відповідні стандартизовані показники, прояв яких пропонується оцінювати у чотирьох бальній шкалі (2, 3, 4, 5) згідно із вимогами до виконання певних нормативів, де: бал «2» – незадовільно; «3» – задовільно; «4» – добре; «5» – відмінно. Бали переводяться у 100% шкалу шляхом

порівняння їх з еталоном – балом «5» окрім незадовільної оцінки – «2», що прирівнюється до 0 %. Наприклад, бал «3» складає 60% від еталону «5», тобто: $3:5 \times 100\% = 60\%$. Решта – відповідно. Отримані результати у відсотках по кожному з елементів є основою для визначення оцінки за розділ та загального результату щодо рівня сформованості відповідної компетентності.

Оцінка рівня сформованості інтегральної компетентності за видом підготовки:

«спроможний» – якщо всі стандарти, які визначалися до підготовки об'єкта перевірки, оцінено позитивно, при цьому з них не менше 50% оцінено не нижче ніж «добре»;

«частково спроможний» – якщо всі стандарти, які визначалися до підготовки об'єкта перевірки, оцінено позитивно, при цьому з них більше 50% оцінено на «задовільно»;

«неспроможний» – якщо не виконано вимоги на «частково спроможний».

включення їх у реальну освітню діяльність для підвищення її результативності та ефективності;

завдання мають бути визначені до початку реалізації та спрямовані на фактичний підбір засобів і чітке виконання процедур імплементації;

складові технології імплементації мають базуватися на виявлених і описаних вище напрямках імплементації (нормативно-правове забезпечення, підбір програмного, інформаційного, змістовного компонентів, що характеризують інноваційність процесу, а також створення управлінської складової, яка забезпечує досягнення конкретного результату).

Зазначені вимоги до структури та змісту імплементації знайшли певне віддзеркалення при розробленні структурно-функціональної моделі БЗВП громадян України, а також підходів щодо вимірювання та оцінювання результатів її впровадження в освітній процес.

Водночас, розглянуті в НДР концептуальні засади структурно-функціонального моделювання системи військової підготовки громадян України, побудова відповідних моделей та механізми їх імплементації в освітню діяльність мають у своїй основі відповідну систему державного управління, яка передбачає не лише безпосереднє залучення до цього процесу певних категорій громадян та їх об'єднань, а потребує також цілісної та продуманої підготовки державних службовців, які несуть персональну відповідальність за стан та результати діяльності.

Представлена модель системи державного управління з організації військової підготовки громадян України цілком відповідає основним підходам сучасної методології SADT (Structured Analyses and Design Technique) – структурно-функціонального моделювання й аналізу складних систем [25], а отже містить певні взаємопов'язані структурні складові та відповідні функції, що притаманні кожній з них, зокрема (рис. 2):

Верховна Рада України: забезпечує законодавче регулювання питань підготовки громадян України; визначає видатки з Державного бюджету;

Президент України: здійснює загальне керівництво системою підготовки громадян України; визначає мету, завдання, види, обсяги, порядок і строки проведення підготовки;

Кабінет Міністрів України: здійснює заходи з організації підготовки громадян; затверджує Положення про підготовку громадян; визначає джерела та порядок фінансування заходів підготовки; встановлює статистичну звітність, готує щорічну доповідь; визначає порядок утворення і підготовки спеціальних формувань;

Рада національної безпеки та оборони України здійснює координацію діяльності центральних органів виконавчої влади з питань військової підготовки громадян України;

МОУ організовує планування, наукове та матеріально-технічне забезпечення заходів підготовки;

ГШ ЗСУ планує створення резерву ВН людського ресурсу; визначає потреби; забезпечує функціонування системи обліку;

МОНУ організує та проводить початкову підготовку та військово-патріотичне виховання молоді;

МОВВ – місцеві органи виконавчої влади: беруть участь у формуванні основних документів; планують, організують та проводять підготовку;

ОМС – органи місцевого самоврядування планують, організують, проводять та здійснюють контроль за підготовкою відповідних категорій громадян України;

підприємства, установи та організації організують участь у підготовці свого персоналу; сприяють роботі територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

Отже, система державного управління з організації військової підготовки громадян України, що розглядається у даному контексті як сукупність взаємопов'язаних компонентів управління: взаємодії апарата управління та суспільства, соціальних відносин, громадських організацій та складає підґрунтя для розроблення та імплементації в освітній процес базової загальновійськової підготовки громадян України, що є об'єктом даного наукового дослідження даної статті.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті на основі застосування сучасних теоретичних методів наукових досліджень розроблено модель базової загальновійськової підготовки громадян України (допризовників, призовників, військовослужбовців, військовозобов'язаних, резервістів та ін.) із застосуванням основних принципів структурно-функціонального моделювання. При цьому ретельно розглянуто основні складові зазначеної підготовки та механізми її імплементації у педагогічну практику. Досліджено також процедури вимірювання та оцінювання рівня сформованості компетентностей за окремими видами (модулями) підготовки з використанням розробленого інструментарію.

Розроблена модель є достатньо універсальною з виразною властивістю адаптивності, що сприятиме цілком аргументованому корегуванню змісту окремих її елементів та міжелементних зв'язків у ході отримання нової інформації в умовах впливу змінюваних у часі й просторі різноманітних чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ із застосуванням при цьому результатів зворотних зв'язків з військами (силами) і суб'єктами освіти (підготовки) для більш об'єктивного оцінювання отриманих результатів та розроблення стратегії й тактики постійного вдосконалення військової підготовки громадян України.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на підготовку пропозицій щодо розроблення і проектування цілей, змісту, інструментального забезпечення та імплементації структурно-функціональної моделі початкової загальновійськової підготовки в закладах середньої освіти як складової цілісної системи загальновійськової підготовки громадян України

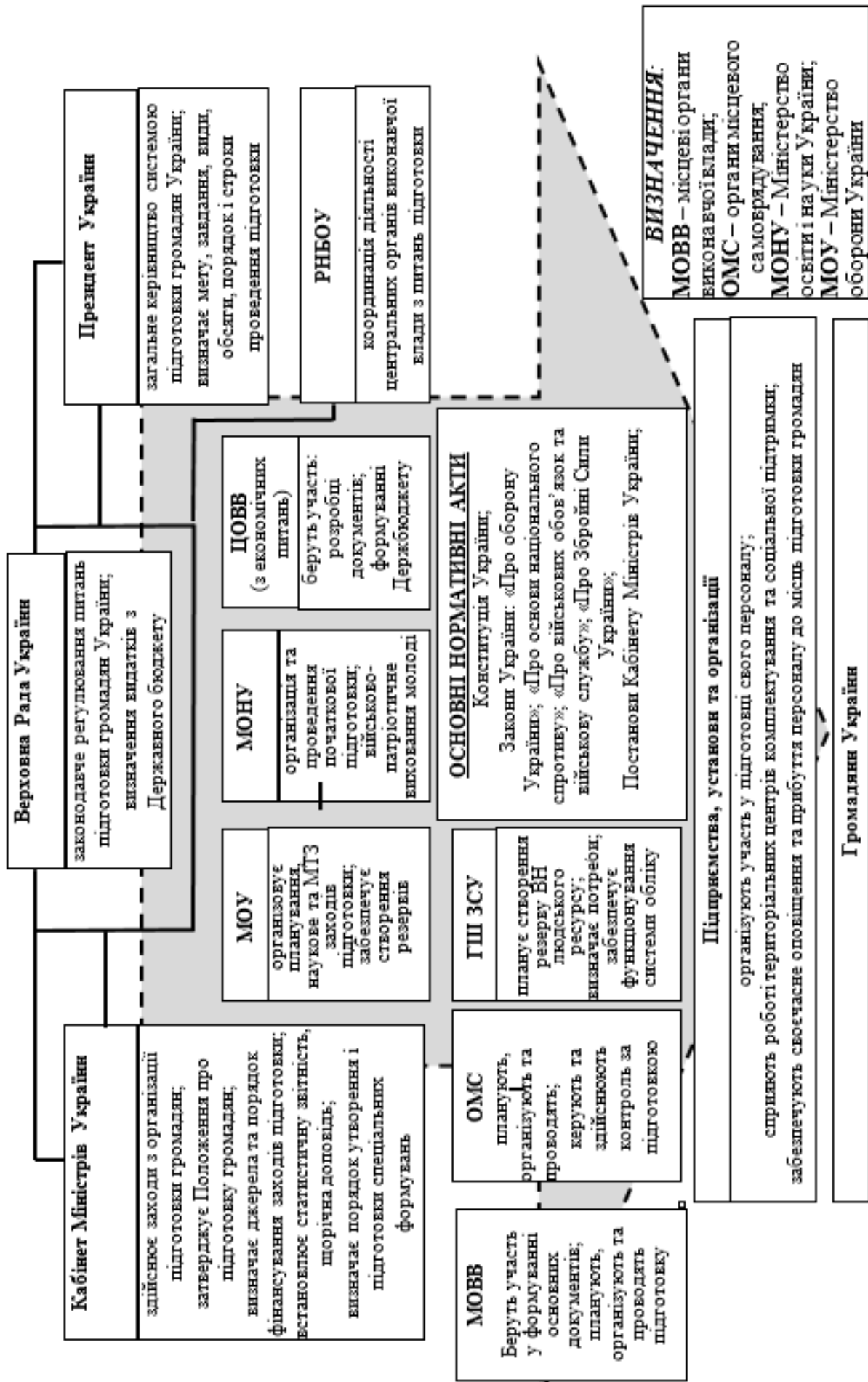

Рис.2 Структура системи державного управління з організації військової підготовки громадян України

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. / Дичківська І. М. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Маслов В. І. Моделювання у теоретичній і практичній діяльності в педагогіці – Післядипломна освіта в Україні, 2008, стр. 3-9.
3. Пічугіна Т. С., Ткачова С. С., Ткаченко О. П. Управління змінами : навч. посіб. Харків : ХДУХТ, 2017. – 226 с.
4. Семенець-Орлова І. А. Освітня зміна як об'єкт державного управління // *Теорія та практика державного управління*. – Вип. 2 (49). – С. 70–76. URL: http://Tpdu_2015_2_13.pdf
5. Вітченко А. О., Осьодло В. І., Салкуцян С. М. Технології навчання у вищій військовій школі: теорія і практика: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. професора Телелима В. М. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2016. – 272 с.
6. Вітченко А. О., Осьодло В. І. Розвиток системи вищої військової освіти України в контексті сучасних трансформаційних змін // *Наука і оборона*. – 2019. – № 2. – С. 44–50.
7. Монографія: Зельницький А., Заболотний О., Васильєв О., Шабатіна Н. Теоретико-методологічні засади управління змінами в системі військової освіти. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022, 324 с.
8. Зельницький А. М., Заболотний О. А., та ін. Технологізація освітнього процесу вищих військових навчальних закладів // *Збірник наукових праць «Військова освіта»* НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2018. – № 1 (37). – С. 114 – 124.
9. Зельницький А. М., Заболотний О. А., та ін. Теоретичні аспекти моделювання системи військової підготовки громадян України // *Збірник наукових праць «Військова освіта»* НУОУ – 2024. – № 1 (49). – С. 41 – 61.
10. Модель наукового забезпечення функціонування та розвитку системи військової освіти України. Капосльоз Г. В. – *Науковий часопис Академії національної безпеки*. 2018, № 2, стр. 102-121.
11. Козубцов І. М. Модель професійної підготовки офіцерів сектору безпеки та оборони у мотиваційному вимірі // *Збірник наукових праць «Військова освіта»* НУОУ – 2023. – 1 (47). – С. 110-124.
12. Олійник Л. В. Модель навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління // *Збірник наукових праць «Військова освіта»* Національного університету оборони України. – 2016. – № 1(33). С. 208–213.
13. Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку / Руснак І. С., Мірненко В. І. та ін. // *Збірник наукових праць «Військова освіта»* НУОУ ім. Івана Черняхівського. – 2021. – № 2 (44). – С. 7–17.
14. Рахманов В. О., Ясенко С. А. Функціональні моделі формування контингенту здобувачів професійної освіти у вищому військовому навчальному заклад. // *Збірник наукових праць «Військова освіта»* Національного університету оборони України. – 2022. – № 2 (46). – С. – 261-275.
15. Інноваційні педагогічні технології та методики в освітньому процесі військових навчальних закладів провідних країн-членів НАТО і України: колектив моногр. / за заг. ред. д. пед. н. В. С. Рижиков; Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ФОП Ямчинський О. В., 2020. – 343 с.
16. Слюсаренко А., Телелим В. Забезпечення якості професійної військової освіти: визначення понять і моніторинг поточного стану // *Наука і оборона*. – 2023. – № 4. – С. 14–22.
17. Моделювання інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійних навчальних закладів Ягупов В. В. - Нові технології навчання, 2013 [наук.-метод. зб. / гол. ред. Удод О. А.] №78, стр. 125-133.
18. Педагогічне моделювання розвитку психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління на етапі оперативно-тактичної підготовки. Ягупов В. В., Костів С. Ф. – Актуальні питання гуманітарних наук, вип. 28, том 2, 2020, стр. 172-180.

19. Д. Росс Методологія структурного аналізу та проектування (SADT), ч. I. – 1973. С. 187-263.
20. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
21. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» Документ 2232-ХІІ, (Редакція від 12.10.2023, підстава – 3384-ІХ)
22. Закон України «Про основи національного спротиву» від 16 липня 2021 року № 1702-ІХ
23. Закон України від 11.04.2024 р. № 3633-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку».
24. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734 «Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських».
25. Ross D.; Schoman K. Structured Analysis for Requirements Definition// IEEE Transactions on Software Engineering. Volume: SE-3, Issue: 1, 1997, page(s): 6 – 15.

REFERENCES

1. Dychkivska I. M. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: Navch. posib. / Dychkivska I.M. – К. : Akademvydav, 2004. – 352 s.
2. Maslov V. I. Modeliuvannia u teoretychnii i praktychnii diialnosti v pedahohitsi – Pislidiplomna osvita v Ukraini, 2008, str. 3-9.
3. Pichuhina T. S., Tkachova S. S., Tkachenko O. P. Upravlinnia zminamy : navch. posib. Kharkiv : KhDUKht, 2017. – 226 s.
4. Cemenets-Orlova I. A. Osvitnia zmina yak obiekt derzhavnoho upravlinnia // Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia. – Vyp. 2 (49). – S. 70–76. URL: http://Tpdu_2015_2_13.pdf
5. Vitchenko A. O., Osodlo V. I., Salkutsan S. M. Tekhnolohii navchannia u vyshchii viiskovii shkoli: teoriia i praktyka: navch.-metod. posib. / za zah. red. profesora Telelyma V. M. – К. : NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho, 2016. – 272 s.
6. Vitchenko A. O., Osodlo V. I. Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy v konteksti suchasnykh transformatsiinykh zmin // Nauka i oborona. – 2019. – № 2. – S. 44–50.
7. Monohrafiia: Zelnytskyi A., Zabolotnyi O., Vasyliiev O., Shabatina N. Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnia zminamy v systemi viiskovoi osvity. Kyiv: NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho, 2022, 324 s.
8. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A., ta in. Tekhnolohizatsiia osvitnoho protsesu vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladiv// Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2018. – № 1 (37). – S. 114 – 124.
9. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A., ta in. Teoretychni aspekty modeliuvannia systemy viiskovoi pidhotovky hromadian Ukrainy // Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» NUOU – 2024. – № 1 (49). – S. 41 – 61.
10. Model naukovoho zabezpechennia funktsionuvannia ta rozvytku systemy viiskovoi osvity Ukrainy. Kaposloz H. V. – Naukovyi chasopys Akademii natsionalnoi bezpeky. 2018, № 2, str. 102-121.
11. Kozubtsov I. M. Model profesiinnoi pidhotovky ofitseriv sektoru bezpeky ta oborony u motyvatsiinomu vymiri// Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» NUOU – 2023. – 1 (47). – S. 110-124.
12. Oliinyk L. V. Model navchannia viiskovo-spetsialnykh dystsyplin mahistriv viiskovo-sotsialnoho upravlinnia // Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. – 2016. – № 1(33). S. 208–213.

13. Innovatsiina viiskova osvita: stan ta perspektyvy rozvytku / Rusnak I. S., Mirnenko V. I. ta in. // Zb. nauk. prats «Viiskova osvita» NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho. – 2021. – № 2 (44). – S. 7–17.
14. Rakhmanov V. O., Yassenko S. A. Funktsionalni modeli formuvannia kontynhentu zdobuvachiv profesiinoi osvity u vyshchomu viiskovomu navchalnomu zaklad. // Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. – 2022.– № 2 (46). – S. – 261-275.
15. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii ta metodyky v osvitnomu protsesi viiskovykh navchalnykh zakladiv providnykh krain-chleniv NATO i Ukrainy: kolektyv monohr. / za zah. red. d. ped. n. V. S. Ryzhykov; Viiskovyi instytut Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – K.: FOP Yamchynskiy O. V., 2020. – 343 s.
16. Sliusarenko A., Telemetry V. Zabezpechennia yakosti profesiinoi viiskovoi osvity: vyznachennia poniat i monitorynh potochnoho stanu // Nauka i oborona. – 2023. – № 4. – S. 14–22.
17. Modeliuvannia informatsiino-analitychnoi kompetentnosti kerivnykiv profesiinykh navchalnykh zakladiv Yahupov V. V. - Novi tekhnolohii navchannia, 2013 [nauk.-metod. zb. / hol. red. Udod O.A.] №78, str. 125-133.
18. Pedahohichne modeliuvannia rozvytku psykhofizychnoi vytryvalosti maibutnikh profesionaliv viiskovoho upravlinnia na etapi operatyvno-taktychnoi pidhotovky. Yahupov V. V., Kostiv S. F. – Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, vyp. 28, tom 2, 2020, str. 172-180.
19. D. Ross Structural Analysis and Design Methodology (SADT), ch. AND. – 1973. S. 187-263.
20. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / Uklad. i hol. red. V.T. Busel. – K.; Irpin, VTF «Perun», 2001. – 1440 s.
21. Zakonu Ukrainy «Pro viiskovy oboviazok i viiskovu sluzhbu» Dokument 2232-XII, (Redaktsiia vid 12.10.2023, pidstava – 3384-IX)
22. Zakonu Ukrainy «Pro osnovy natsionalnoho sprotyvu» vid 16 lypnia 2021 roku № 1702-IX
23. Zakonom Ukrainy vid 11.04.2024 r. № 3633-IKh «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo okremykh pytan prokhodzhennia viiskovoi sluzhby, mobilizatsii ta viiskovoho obliku».
24. Postanovi Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 chervnia 2024 r. № 734 «Poriadok provedennia bazovoi zahalnoviiskovoi pidhotovky hromadian Ukrainy, yaki zdobuvaiut vyshchu osvitu, ta politseiskykh»
25. Ross D.; Schoman K. Structured Analysis for Requirements Definition// IEEE Transactions on Software Engineering. Volume: SE-3, Issue: 1, 1997, rage(s): 6 – 15.

SUMMARY

Andrii Zelnytskyi,
PhD (Pedagogical Sciences), Professor
National Defence University of Ukraine, Kyiv

Basic General Military Training of Ukrainian Citizens: Modelling and Implementation in the Educational Process

***Introduction.** The article is devoted to the problem of modelling in pedagogy, the peculiarities of building and implementing into the educational process a structural and functional model of the general military training of citizens of Ukraine - an integral formation of functionally related regular components that reveal the internal structure of the process of forming certain competences of a person. The actual problems of measuring and assessing the level of competence formation in certain types (modules) of training using the developed tools are investigated.*

***Purpose.** Substantiation of scientific approaches to the development of the model of basic general military training of citizens of Ukraine (hereinafter - BGMT) and its implementation in the educational process using the basic principles of structural and functional modelling.*

Methods. *The study was conducted using the following theoretical methods: analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, classification, generalization and systematization; idealization and abstraction, modeling.*

Results. *The article examines certain structural components of military training of Ukrainian citizens with the content of each of them and ensuring the relevant interstructural links, which is transformed into a corresponding structural and functional model.*

Originality. *The developed model of basic general military training for Ukrainian citizens and the mechanisms for its implementation in the educational process are a sufficiently universal entity for modelling similar facilities and evaluating their effectiveness.*

Conclusion. *The article uses the relevant theoretical research methods to develop an updated structural and functional model of the military education system for its effective application in the process of training various categories of Ukrainian citizens: pre-conscripts, conscripts, military personnel, persons liable for military service, and reservists.*

Keywords: *modeling; model; technologisation of education; learning outcomes; competence; quality assurance of education; structural and functional modelling.*